

УДК [343.61]

Лугіна Наталія Анатоліївна –

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Університету державної фіскальної служби України

Nataliya A. Lugina –

candidate of juridical sciences,
associate professor, assistant professor
of the department of criminal law and criminology
University of the State Fiscal Service of Ukraine
(31 Universytetska Street, Irpin, 08200, Ukraine)

Ошійко Марія Анатоліївна –

здобувач першого(бакалаврського) рівня вищої освіти
навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

Maria A. Oshyiko –

student of
Education and Research Institute of Law,
University of the State Fiscal Service of Ukraine
(31 Universytetska Street, Irpin, 08200, Ukraine)

«Групи смерті» в Україні: їх сутність та перспективи запобігання

У статті визначається поняття та сутність «груп смерті», а також основні перспективи щодо боротьби з їх розвитком та поширенням. Аналізується розвиток та поширення «груп смерті», характеризуються основні їх види та різновиди. Визначено основні напрями у сфері боротьби з «групами смерті», зроблено ґрунтовні висновки, які мають як теоретичне, так і практичне значення.

Ключові слова: «групи смерті», «Синій кит», «Червона сова», самогубство, доведення до самогубства, протидія.

В статье определяется понятие и сущность "групп смерти", а также основные перспективы относительно борьбы с их развитием и распространением. Анализируется развитие и распространение "групп смерти", характеризуются основные их виды и разновидности. Определены основные направления в сфере борьбы с "группами смерти", сделаны основательные выводы, которые имеют как теоретическое, так и практическое значение.

Ключевые слова: "группы смерти", "Синий кит", "Красная сова", самоубийство, доведение до самоубийства, противодействие.

N.A. Lugina, M.A. Oshyiko "Groups of Death" in Ukraine: their Essence and Prospects of Prevention

This article defines the concept and essence of the "groups of death", as well as the main perspectives of the struggle with their development and distribution. Development and distribution of "groups of death" are analysed, their basic kinds and varieties are characterized. Basic directions are certain in the field of a fight against the "groups of death", sound conclusions that have both theoretical and practical value are done. This article is aimed at a thorough study of the activities of "death groups", determining their nature and main varieties.

The "group of death" are a community that spread through social networks and various ways to interest and stimulate young children and teenagers to join and to make contact. The whole process is carried out in the

form of games, which usually consists of fifty tasks. The main types of "groups of death" are: "the Blue whale", "Red owl", "Dog rush", "Run or die", "Sniches 24 hours", "Pink fairy" and others.

The "group of death" appeared in Ukraine recently, but their activity has led to many cases of suicide among teenagers. As we learn from the media, the "group of death" originate from Russia, so they quickly spread in Ukraine. The "group of death" are fairly common and represent a real challenge that requires immediate intervention and solutions. The danger of "group of death" lies in the fact that they are distributed and operate in the network, i.e. they are able to spread with lightning speed, which complicates the process of fighting with them.

In order to provide a comprehensive struggle and opposition to the development and spread of "groups of death", it is necessary to conduct a number of activities at the state level with the participation of leading specialists and experts. Also very appropriate and the use of foreign experience in solution of this problem.

We propose to hold a series of events that would ensure a comprehensive struggle and opposition "groups of death". First of all, it is necessary to improve the existing regulatory framework, approved at the level of the Cabinet of Ministers of Ukraine Program for the prevention of the spread and prevention "groups of death", which clearly prescribe what bodies will be involved and what activities they should conduct.

Keywords: "groups of death", "Blue whale", "Red owl", suicide, taking to suicide, counteraction.

Постановка проблеми. Проблема розвитку й діяльності «груп смерті» в Україні є доволі доцільною та актуальною. «Групи смерті» являють собою певні спільноти, які розраховані на малолітніх дітей та підлітків, і які в кінцевому рахунку штовхають до вчинення самогубства. «Групи смерті» з блискавичною швидкістю поширюються просторами інтернету, а їх діяльність розрахована на найцінніше – життя, а саме життя малолітніх дітей та підлітків. Саме тому дане питання потребує комплексного дослідження, а також проведення ряду заходів на рівні держави із залученням провідних фахівців та спеціалістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема «груп смерті» є доволі новою, а тому малодослідженою. Водночас, дана тема була предметом дослідження наукових праць таких вітчизняних вчених, як: Д. Мрачника, Н. Карвацької, О. Семенда, О. В. Полковено, К. В. Ситника та інших.

Невирішені раніше проблеми стосуються відсутністю єдиного підходу серед науковців щодо поняття та визначення сутності «груп смерті» та відсутності чіткого законодавчого регулювання даного питання.

Мета статті. Визначити й розкрити сутність, специфіку та особливості «груп смерті», а також встановити можливості та напрями запобігання їх розвитку та поширенню.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Групи смерті» з'явилися в Україні відносно недавно, але їх діяльність призвела до багатьох випадків вчинення

самогубств серед підлітків. Як дізнаємось із ЗМІ, «групи смерті» беруть свій початок із Росії, тому вони досить швидко поширилися в Україні.

Найвищої точки діяльність «груп смерті» в Україні досягла саме у 2017 році, коли про ці групи повідомляли майже всі репортажі ЗМІ. Як дізнаємось із статистики, станом на той час українська кіберполіція виявила 926 «груп самогубств», з яких 600 було заблоковано. Станом на 2017 рік органами поліції було розкрито 35 кримінальних проваджень і встановлено 4 факти суїциду, які безпосередньо пов'язані з діяльністю «груп смерті», в тому числі попереджено більше 10 суїцидальних випадків серед підлітків. [4].

Статистика свідчить, що виявлено 434 «групи смерті», з яких 102 було заблоковано. Кількість облікованих «записів», які вдалося ідентифікувати як такі, що зареєстровані на території України, становила 34 970. Стає очевидним, що проблема діяльності «груп смерті» реально існує, саме тому дане питання необхідно комплексно аналізувати та досліджувати.

«Групи смерті» являють собою спільноти, які поширюються в соцмережах і різними способами зацікавлюють та стимулюють малолітніх дітей та підлітків вступити та вийти на контакт. Весь процес здійснюється у формі гри, яка складається, як правило, із п'ятдесяти завдань. Протягом всієї гри застосовуються різні психологічні прийоми та маніпуляції, які забезпечують встановлення психологічного контролю над учасником. Весь процес

контролюють адміністратори та куратори даних груп, які їм дають відповідні завдання. З кожним новим днем гри учасник отримує нове завдання, і його виконання суворо контролюється. Поступово завдання стають все складнішими для того, щоб підготувати учасника до виконання головного останнього завдання – вчинення самогубства. Вступаючи в «групи смерті» учасник стає заручником, потрапляє під особливий вплив та контроль з боку адміністратора чи куратора, який чітко ставить завдання та вимагає їх обов'язкового виконання, при чому доводити це потрібно за допомогою фото чи відео звітів.

Небезпека діяльності «груп смерті» полягає і в тому, що їх адміністраторами та кураторами виступають доволі обізнані люди, які знаються на людській психіці та способами впливу на неї. Водночас, досить незрозумілими є мотиви їх діяльності і визначити їх доволі важко.

Психолог Н. Валедова вважає, що таким чином куратори «груп смерті» намагаються встановити владу та контроль над людьми, виявити власну значущість [6, с. 707].

Програміст А. Бродецький з метою вивчити та розслідувати діяльність «груп смерті», листувався з двома адміністраторами таких груп у соцмережах. Він розповів, що один з них, відомий як «Філіп Лис», намагався просувати через ці групи свої треки, йому дуже подобалася увага з боку учасників цих груп, а також управляти їх діями. Інший з адміністраторів «груп смерті» навпаки, дізнавшись про реальні випадки вчинення самогубств, прагнув відмовитися від цієї діяльності [2, с. 5].

Досліджуючи питання виявлення сутності «груп смерті», необхідно також звернути увагу безпосередньо на специфіку особливостей розвитку підліткового віку. На нашу думку, підлітковий вік характеризується певними особливостями, а саме психологічного впливу, що пояснюється структурно-функціональними характеристиками психіки даного періоду. Зрозуміло, що «групи смерті» безпосередньо розраховані на підлітків, які перебувають у стані пригнічення, депресії, безвиході чи з будь-яких інших причин можуть зацікавитись діяльністю даних груп.

Специфіка полягає також в тому, що саме у підлітковому віці відбувається процес

деформації та становлення самосвідомості, що може породжувати певну схильність до самогубства. Очевидно, що це залежить від життєвих обставин, особистісних якостей, мотивів та індивідуальних особливостей психіки. [1, с. 28].

Більшість підлітків та дітей молодших класів, вступаючи в «групи смерті», не до кінця усвідомлюють що вони собою являють. Вони сприймають все це як гру, яку можна закінчити в будь-який момент, виконуючи завдання із цікавості чи інтересу. При цьому, з кожним новим завданням підліток ніби поринає у віртуальний світ та асоціює себе з ігровим персонажем.

«Групи смерті» мають безліч різновидів, які водночас використовують ті самі способи і методи впливу і розраховані на той самий результат. Для того, аби в повній мірі визначити сутність «груп смерті» необхідно охарактеризувати кожен її вид окремо.

Однією із «груп смерті», яка набула широкого поширення у 2017 році, є група «Синій кит». «Синій кит» зацікавлює підлітка своєю таємничістю, загадковістю та містикою. Символом даної групи є кит – доволі одинока тварина, вважається однією із небагатьох, яка здатна вчинити самогубство. Куратори даної гри використовують різноманітні психологічні маніпуляції, а також шантаж. Найпершим завданням гри є намалювати на руці кита ручкою, а наступним – вирізати його лезом. З кожним днем завдання все ускладнюються, а також збільшується психологічний тиск на учасника. Завершальним етапом даної гри є вчинення самогубства на 50-тий день, як правило, шляхом падіння з висоти. Куратори досить чітко роз'яснюють що необхідно зробити і вимагають відео звіт [7].

Ще одним різновидом «груп смерті», яка прийшла на зміну «Синьому киту» є група, яка має назву «Червона сова». Символом даної гри є червона сова, оскільки вона не спить уночі. Гра «Червона сова» розрахована на той самий результат – доведення до самогубства, але водночас вона має свої особливості. Після вступу до гри, учасник отримує завдання, про виконання яких він повинен відразу звітувати куратору. Ці завдання, як правило, полягають у тому, щоб не спати протягом 12 діб, постійно бути онлайн, дивитися фільми жахів та наносити собі шкоду.

Спочатку за проходження гри учаснику обіцяють якийсь приз, але на 12-й день приходиться повідомлення про те, що необхідно скоїти самогубство, а у випадку відмови – застосовується шантаж. Із ЗМІ дізнаємось, що в Україні зафіксовано 5 випадків утечі дітей із дому і кілька випадків вчинення самогубств, які офіційно пов'язані із діяльністю «Червоної сови» [10].

Різновидом «групи смерті» є також гра під назвою «Собачий кайф», а також «Сьоме небо», «Гестапо» тощо. Суть даної гри полягає в тому, що її учасник з метою відчутти стан ейфорії, втікти від всіх проблем, поринути в «інший світ», «ввійти в астрал», повинен удушити самого себе за допомогою хустинки або шляхом надавлювання на грудну клітку іншою людиною. Тобто, ця гра передбачає одне конкретне завдання, яке може закінчитися досить трагічно. Учасники цієї гри досягають «кайфу» шляхом перетискання шиї та, навіть, сонної артерії. Вся небезпека в тому, що від такого перетискання не завжди можна прокинутись. Жертвою даної гри став 14-річний Едик із м. Сміла, який не розрахувавши силу, вчинив самогубство [8].

Також можна охарактеризувати гру під назвою «Біжи або помри». Суть її полягає у тому, щоб раптово перебігати дорогу на червоне світло та у заборонених місцях. Оскільки підлітки досить часто прагнуть відчутти екстрим, гострі відчуття, ця гра є доволі поширеною, але водночас вона є дуже небезпечною та може закінчитися трагічними наслідками.

Особливим різновидом «ігор смерті» можна вважати гру, яка розрахована, в основному на дівчаток, віком до 12 років та має назву «Рожева фея». Дана гра є особливо жорсткою, оскільки являє собою так звану «інструкцію для того, щоб стати рожевою феєю». Розпочинається ця гра із простих завдань (подивитися у вікно і описати побачене), але закінчується головним завданням – дитина повинна прокинутися вночі, увімкнути всі газові конфорки і лягти далі спати. Як запевняють куратори, вранці відбудеться диво і перетворення у прекрасну фею. Оскільки дана гра розрахована не на підлітків, а на малолітніх дітей, вона зацікавлює не містикою та таємничістю, а мультяшними героями. Саме тому, малолітня дитина не усвідомлює того, що

наражає на небезпеку не тільки себе, а й усіх членів родини [8].

Наступна гра є менш небезпечною, ніж вище перераховані, але також спрямована на негативний психологічний вплив. Її назва – «Зникни на 24 години» і полягає в тому, що учасник зобов'язаний просто зникнути на 24 години, нікого про це не попереджуючи, не відповідати на телефонні дзвінки родичів та друзів, для того, аби усвідомити «свою необхідність та значущість» [9].

У той час, як деякі «групи смерті», такі як «Синій кит», вважаються вже застарілими, починають з'являтися нові види «груп смерті», до прикладу, гра під назвою «Момо». Момо являє собою певного персонажа, комп'ютерну гру, яка також має на меті доведення до самогубства. Водночас, на відміну від таких груп, як «Синій кит», «Червона сова», дана гра є більш жорсткою, оскільки відразу спрямовує на вчинення самогубства, передбачаючи реальні погрози. Дана гра поширюється переважно у месенджерах та розрахована на дітей молодших класів та підлітків. Як було виявлено, грою Момо керує бот, який може спілкуватися будь-якою мовою, чим і пояснюється поширеність даної гри в багатьох країнах. Також даний бот здатен викрадати паролі та зчитувати всю необхідну інформацію, яка використовується в подальшому для шантажу та погроз [5].

Проаналізувавши все вище викладене, стає очевидним, що «групи смерті» є доволі поширеними і являють собою реальну проблему, яка потребує негайного втручання та вирішення. Небезпека «груп смерті» полягає й у тому, що вони поширюються і діють в мережі, тобто вони здатні поширюватись з блискавичною швидкістю, що ускладнює процес боротьби з ними.

Для того, аби зменшити кількість учасників різноманітних «груп смерті» необхідно, насамперед, почати із сім'ї. Тобто, дитина повинна виховуватись в атмосфері любові та довіри, знати, що її завжди зрозуміють та підтримають і вона може повністю довіритись та відкритись. У такому випадку, дитина не буде шукати розуміння та підтримки у віртуальному світі та не матиме бажання вступати в «групи смерті» з метою завдати собі шкоди.

У наш час спостерігається абсолютно протилежне, коли діти виховуються у

неблагополучних сім'ях, їм не вистачає любові та підтримки, вони відчувають себе зайвими і непотрібними. Саме у таких випадках з метою вирішити всі проблеми та негаразди вони вступають в «групи смерті».

Саме тому відносини в сім'ї тут відіграють доволі важливе значення. Батьки повинні цікавитись життям своєї дитини, проявляти до неї увагу та інтерес, особливо у підлітковому віці, коли відбуваються гормональні перетворення в організмі дитини. Батьки повинні бути пильні та пам'ятати, що коли дитина потрапляє під вплив «груп смерті», мають місце певні зміни в її характері, а саме: закритість, прагнення до самотності, негативність думок, зміна смаків та вподобань, певна залежність від соцмереж.

Разом із тим, школи та інші навчальні заклади також повинні проводити заходи, які б забезпечили боротьбу з діяльністю «груп смерті». Насамперед, необхідно запровадити бесіди з учнями, батьками, які б ознайомили їх з можливими небезпеками, які можуть їх чатувати на просторах Інтернету, в тому числі, роз'яснили мету способи діяльності «груп смерті». На нашу думку, школа повинна надати не лише базові знання, але й підготувати дитину до життя в інформаційному суспільстві. Також необхідно забезпечити надання кваліфікованої психологічної допомоги підліткам та дітям молодших класів, які потрапили під вплив «груп смерті». Дана допомога повинна надаватись на рівні відповідних навчальних закладів.

Для того, аби забезпечити комплексну боротьбу та протидію розвитку й поширенню «груп смерті», необхідно проводити ряд заходів на державному рівні із залученням провідних фахівців та спеціалістів. Також доволі доцільним було б і застосування іноземного досвіду щодо вирішення цієї проблеми. До прикладу, у Сполучених Штатах Америки було прийнято спеціальний Дитячий Інтернет Захист (CIPA), який має на меті встановити Інтернет-фільтри для безпечного користування інтернетом та запобігає доступу неповнолітніх до різноманітної інформації та сайтів, що містять елементи насилля, жорстокості, також матеріали

порнографічного змісту, що можуть нашкодити та є небезпечними для підлітків [3, с. 221].

Доволі великою проблемою в сфері боротьби з «групами смерті» є те, що вони діють в інтернет-мережі, що доволі ускладнює процес розслідування та визначення причетності адміністраторів та кураторів даних груп до вчинення самогубства. Це ускладнюється й тим, що в Кримінальному Кодексі України не передбачено відповідальність за доведення до самогубства через Інтернет-мережу.

Саме тому, ми вважаємо за необхідне удосконалити нинішню нормативно-правову базу, яка регулює дане питання та внести зміни до Кримінального кодексу України, а саме виокремити ст. 120-1, де доцільно було б додати до об'єктивної сторони схиляння до самогубства шляхом психологічного впливу через мережу Інтернет «Схиляння до самогубства з використанням мережі Інтернет».

Також ми пропонуємо затвердити програму на рівні Кабінету Міністрів України щодо профілактики поширенню та запобігання «групам смерті», де чітко прописати які саме органи будуть залучені та які заходи вони повинні проводити. До виконання цієї програми доцільно було б залучити Міністерство освіти і науки, кіберполіцію, Міністерство соціальної політики, Міністерство внутрішніх справ та Міністерство юстиції.

Висновки. Проаналізувавши та визначивши сутність «груп смерті», можна сказати, що дані групи є доволі поширеними і розраховані на найцінніше – життя. «Групи смерті» являють собою спільноти, які поширюються в соцмережах і якими керують відповідні адміністратори та куратори. Існує доволі багато різновидів «груп смерті», які використовують ті самі способи і методи впливу і розраховані на той самий результат. В Україні відомо досить багато випадків вчинення самогубств, які пов'язані із діяльністю «груп смерті». Саме тому необхідно негайне втручання та вирішення даної проблеми. А саме – провести ряд заходів із залученням провідних фахівців та спеціалістів.

Список використаних джерел:

1. Зінченко О. В., Шутько І. Ю. Мережева маніпуляція як причина підліткових самогубств: теоретичний аналіз проблеми. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. С. 25-30.
2. Веприцький Р. С., Гладкова Є. О. Групи смерті: що це таке і як уберегти дитину: наук.-метод. рекомендації. Харків, 2017. 15 с.
3. Павленко С. А. Тактика запобігання доведенню неповнолітніх до самогубств через соціальні мережі (інтернет-спільноти): сучасні вітчизняні реалії та зарубіжний досвід. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 217-225.
4. Найуразливіші для "груп смерті" - підлітки у віці 13-17 років. *УНІАН*: веб-сайт. URL: <https://www.unian.ua/health/country/1801092-nayurazlivishi-dlya-grup-smerti-pidlitki-u-vitsi-13-17-rokiv.html> (дата звернення: 25.01.2020).
5. Як захистити підлітка від популярної страшилки Момо. URL: <https://tsn.ua/video/video-novini/nuscho-pograyemo-yak-zahistiti-pidlitka-vid-populyarnoyi-strashilki-momo.html> (дата звернення: 25.01.2020).
6. Соларьова В.Д. До питання про використання соціальних мереж («груп смерті») як способу доведення до самогубства. *Молодий вчений*. 2017, № 10 (50). С. 704-706.
7. Смертельна гра із «синіми китами». URL: <https://tsn.ua/ukrayina/smertelna-gra-iz-sinimi-samogubstva-880658.html> (дата звернення: 25.01.2020).
8. Смертельно небезпечна гра «Собачий кайф» вбиває українських підлітків. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/smerte283653.html> (дата звернення: 25.01.2020).
9. Ігри зі смертю у дітей: що це і хто цим керує? URL: <https://times.zt.ua/ihry-zi-smertyu-u-ditej-shho-ce-i-xto-cym-keruye/> (дата звернення: 25.01.2020).
10. Червона сова: нова смертельна гра для підлітків. URL: https://maximum.fm/chervona-sova-shcho-ce-take-ta-yaki-nebezpechni-pravila-vstanovlyuyut-dityam_n132130 (дата звернення: 25.01.2020).

References:

1. Zinchenko O. V., Shutko I. Yu. Merezheva manipuliatsiia yak prychna pidlitkovykh samohubstv: teoretychnyi analiz problemy. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*. 2017. S. 25-30.
2. Vepriyskyi R. S., Hladkova Ye. O. Hrupy smerti: shcho tse take i yak uberehty dytynu: nauk.-metod. rekomendatsii. Kharkiv, 2017. 15 s.
3. Pavlenko S. A. Taktyka zapobihannia dovedenniu nepovnolitnykh do samohubstv cherez sotsialni merezhi (internet-spilnoty): suchasni vitchyzniani realii ta zarubizhnyi dosvid. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2018. № 11. S. 217-225.
4. Naiurazlyvishi dlia "hrup smerti" - pidlitky u vitsi 13-17 rokiv. UNIAN: veb-sait. URL: <https://www.unian.ua/health/country/1801092-nayurazlivishi-dlya-grup-smerti-pidlitki-u-vitsi-13-17-rokiv.html> (data zvernennia: 25.01.2020).
5. Yak zakhystyty pidlitka vid populiarnoi strashylky Momo. URL: <https://tsn.ua/video/video-novini/nuscho-pograyemo-yak-zahistiti-pidlitka-vid-populyarnoyi-strashilki-momo.html> (data zvernennia: 25.01.2020).
6. Solarova V.D. Do pytannia pro vykorystannia sotsialnykh merezh ("hrup smerti") yak sposobu dovedennia do samohubstva. *Molodyi vchenyi*. 2017, № 10 (50). S. 704-706.
7. Smertelna hra iz "synimy kytamy". URL: <https://tsn.ua/ukrayina/smertelna-gra-iz-sinimi-samogubstva-880658.html> (data zverenennia: 25.01.2020).
8. Smertelno nebezpechna hra "Sobachyi kaif" vbyvaie ukrainskykh pidlitkiv. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/smerte283653.html> (data zvernennia: 25.01.2020).
9. Ihry zi smertiu u ditei: shcho tse i khto tsym keruie? URL: <https://times.zt.ua/ihry-zi-smertyu-u-ditej-shho-ce-i-xto-cym-keruye/> (data zvernennia: 25.01.2020).
10. Chervona sova: nova smertelna hra dlia pidlitkiv. URL: https://maximum.fm/chervona-sova-shcho-ce-take-ta-yaki-nebezpechni-pravila-vstanovlyuyut-dityam_n132130 (data zvernennia: 25.01.2020).